

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

**PROMĚNY POJETÍ METAFYZIKY V DĚJINÁCH
FILOSOFIE**

Vedoucí práce: Mgr. Lukáš Novák, Ph. D

Autor práce: Gabriela Váchová

Studijní obor: Humanistika

Ročník: 5

2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské (diplomové) práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Lukášovi Novákovi, Ph. D. za velkou trpělivost a možnost vzniku této bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	6
Aristotelská tradice	8
1.1 Aristoteles	8
1.1.1 Vznik první filosofie.....	8
1.1.2 Metafyzika jako věda o jsoucnu jakožto jsoucnu	8
1.1.3 Metafyzika jako věda zkoumající první příčiny	9
1.1.4 Metafyzika jako věda o božských věcech.....	10
1.1.5 Metafyzika jako teorie podstaty.....	11
1.1.6 Shrnutí Aristotelova pojetí metafyziky.....	12
1.2 Svatý Tomáš Akvinský	13
1.2.1 Středověké pojetí metafyziky	14
1.2.2 Pojem <i>metafyzika</i> u Tomáše Akvinského	14
1.2.3 Metafyzika jako věda u Tomáše Akvinského.....	15
Novověká filosofie.....	17
1.3 Immanuel Kant.....	17
1.3.1 Povaha tradiční metafyziky	17
1.3.2 Kritika poznání	20
1.3.3 Transcendentální ideje	21
1.3.4 Kantovo pojetí metafyziky.....	22
Moderní analytická filosofie	23
1.4 Peter Frederick Strawson	23
1.4.1 Pojem jednotliviny	24
1.4.2 Deskripce	25
1.4.3 Základní jednotliviny	25
1.4.4 Metafyzika podle Strawsona.....	27
Odmítnutí metafyziky	29

1.5	Rudolf Carnap	29
1.5.1	Překonání metafyziky	30
1.5.2	Carnapovo odmítnutí metafyziky	31
1.6	Willard Van Orman Quine	31
1.6.1	Priorita přírodních věd	32
1.6.2	Zrušení analytických a syntetických výroků	32
	Závěr	34
	Abstrakt.....	36
	Abstract.....	37
	Seznam použitých zdrojů.....	38

Úvod

Náplní této práce je zkoumání a porovnání různých pojetí metafyziky v dějinách filosofie. Toto téma je velice obsáhlé a podrobný rozbor by obsáhl mnohem delší pojednání. Proto si také tato práce nemůže klást za cíl obsáhnout všechna pojetí a interpretovat je. Obsahem bude tedy náhled na dějiny filosofie s několika zastaveními a bližším tematickým uvedením.

Pojetí metafyziky se v dějinách filosofie značně transformovalo. Postupem dějin dochází ke změnám myšlení, pohledů a způsobů zkoumání. Tento fakt lze aplikovat jistě nejen na metafyziku, ale i na kterékoli jiné oblasti. V tomto neustálém procesu se objevují různé názory na to, co metafyzika je.

Určení definice metafyziky je velmi komplikované, neboť je vykládán různými způsoby. Pojem metafyzika je velmi komplikovaný a cílem této práce je ho osvětlit u vybraných autorů, kteří metafyziku reflektují.

V každém období se střídají různé směry a různá pojetí těchto směrů. Jedním z jednotlivých prvků těchto směrů může být předmět jejich zkoumání. Též předměty zkoumání procházely změnami, konkrétně metafyzika si vysloužila několik různých předmětů zkoumání a dělení. Postupem byly přidávány i metody zkoumání, ale také spory mezi klasifikací metafyziky jako vědy.

Proměny pojetí metafyziky uchovávají obrovský prostor pro výběr správných metafyzických myslitelů, na druhou stranu může být toto obsáhlé portfolio spíše omezením. Proměny pojetí jsou v takovéto podobě zkoumání zaměřené na problematiku daných autorů. Cílem této práce bude tedy tuto část naplnit a proniknout skrze tato pojetí do dějin metafyziky. To znamená určit hlavní metafyzický problém v určitém období a postavit ho do diskuze s jiným problémem.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol, přičemž každá z nich tvoří určité dějinné období. První je věnována aristotelské tradici, která bude započata samotným Aristotelem. Na Aristotela totiž naváže Tomáš Akvinský a přispěje do metafyziky svým pojetím. Přestože aristotelská linie nekončí, další kapitolou je novověká filosofie, která bude

prezentována na Immanuelu Kantovi. Po Kantovi se ve třetí kapitole vydáme na cestu analytické filosofie a konečně podrobíme analýze zkoumání, které metafyziku odmítá. Tato proměna pojetí je velmi radikální, ale z kontextu metafyziky neodmyslitelné, někdy i přínosné.

Původ slova metafyzika pochází z pojmenování Aristotelova spisu, který tak byl označen v pozdějších dobách po jeho sepsání. Takto ho označil Andronikus z Rhodu, který zařazoval Aristotelovy spisy. Aristoteles psal původně o první filosofii, až posléze byl jeho spisu připsán název Metafyzika. Další generace filosofů tedy pokračují v metafyzice a navazují tak více či méně na Aristotelův problém první filosofie.

Aristotelská tradice

Aristotelovo rozsáhlé dílo započalo tradici, jejíž obsah je dodnes předmětem mnoha zkoumání, knih a diskuzí. Jedním ze širokého spektra témat je pojednání, které najdeme ve čtrnácti knihách, které byly uspořádané za knihami později označovanými *Fyzika*. Uspořádání nemuselo být zcela náhodné, protože témata fyziky a metafyziky v aristotelském kontextu spolu značně souvisí. Aristotelovo pojetí první filosofie dostáváme ve spisu *Metafyzika*. Z původního názvu *ta meta ta fysika* vysvětlujeme metafyzika jako zkoumání o věcech, které jsou za fyzickým. Uspořádání *za fyzikou/za fyzickým* mohlo směřovat žáky, aby ke studiu metafyziky přistoupili až po seznámení se spisy fyzickými.

Aristoteles byl schopen kolem sebe udržet množství žáků, kteří pak jeho učení mohli rozvíjet a šířit dál. Právě díky nim máme možnost nahlédnout do spisu s názvem *Metafyzika* a seznámit se tak s první interpretací vědy, která má být první a stát nad všemi ostatními vědami.

1.1 Aristoteles

1.1.1 Vznik první filosofie

Aristoteles přichází jako první se systematickým uspořádáním „nové“ nauky, která má být první filosofií. Jak bylo již zmíněno, Aristoteles pojem „metafyzika“ neznal, sám o svém bádání psal jako o „první filosofii, moudrosti, a teologii“.¹

1.1.2 Metafyzika jako věda o jsoucnu jakožto jsoucnu

Jelikož je Aristotelovo dílo rozsáhlým souborem, který je poskládán z několika částí, tak i definici metafyziky zde můžeme najít v několika kontextech. Jako jeden z hlavních předmětů uvádí „jsoucno jakožto jsoucno a to, co k němu náleží.“² Tuto definici nacházíme v Aristotelově spisu ve čtvrté a šesté knize. V šesté knize hledá počátky a příčiny jsoucen, pokud jsou opravdu jsoucný.³ V první knize *Metafyziky*

---

¹ SCHMIDINGER, *Úvod do metafyziky*, s. 17

² *MET*, IV, 1, 1003a20, 31 a XI, 3, 1060b31

³ *MET*, 1025b3

rozpracovává pojmy vědění a vědy, kde mluví o metafyzice jako o vědě, která je vědění o posledních věcech a sám ji označuje jako „první filosofii“. Taková věda se zabývá všeobecně platnými principy.

Metafyzika jako věda o jsoucím jakožto jsoucím se zabývá se všemi věcmi, o kterých můžeme říci, že jsou „jsoucí“ a nakolik. Jde tedy o reálně existující věci spolu s tím, co k nim nutně náleží. Slovo „jsoucí“ se podle něj vypovídá několika způsoby a také dále vysvětluje povahu mnohoznačnosti slova jsoucí. „O jsoucnu se vypovídá mnoha způsoby (*to on legetai pollachós*), ale vždy ve vztahu k jednu a jedné podstatnosti (*fyzis*), a to nikoli stejnojmenně (*homónymós*)“.⁴

Proto by tedy tato věda měla být jedinou pro všechny možné významy jsoucna. Význam pojmu „jsoucí“ se nám ale dostává do situace, kdy ho lze vykládat více způsoby.

Díky mnohoznačnosti pojmu jsoucna vyvstává další problém, totiž rozlišení potence (*dynamis*) a aktuality (*energeia*). Potencialita a aktualita vychází z mnohoznačnosti pojmu jsoucna.⁵ V deváté knize se snaží Aristoteles ukázat, že aktualita je oproti potencialitě primární.⁶ Podle Aristotela tedy existovala dříve skutečnost, poté až možnost. Situace, kdy je už nějaká potence, nemůže být bez aktuality.

Všimněme si, že Aristoteles nepochybuje o první filosofii⁷ jako o vědě. Dále ji vymezuje vůči ostatním vědám, které označuje jako vědy zvláštní. Hlavním rozdílem mezi vědami zvláštními a metafyzikou je obecnost pojetí jsoucna, kterou žádná jiná věda není schopna pojmout. Zvláštní vědy vždy pracují na určité části jsoucna a nikdy nejsou schopné zkoumat ty nejjobecnější principy.

1.1.3 Metafyzika jako věda zkoumající první příčiny

O něco dále určuje další předmět zkoumání, ve kterém je třeba odhalit počátky a příčiny podstat⁸

---

⁴ *MET*, 1003a33

⁵ *MET*, 1017b1

⁶ *MET*, 1049b11

⁷ Pro přehlednost budu již v následujícím textu používat termín „metafyzika“.

⁸ *MET*, 1003b19

Metafyzika jakožto věda má tedy za úkol zkoumat počátky a příčiny jsoucna. Tomuto zkoumání se věnuje především v šesté knize *Metafyziky*. Hledá tedy počátky, příčiny a nejvyšší příčiny jsoucna. Aristoteles používá ke zkoumání metodou indukce a pokouší se tak dostat k nejobecnějším věcem, které lze poznat. Věci existují jako skutečné a člověk je poznává až druhotně. To znamená tedy, že veškeré věci a jejich principy již existují. Z toho vyplývá, že jde o popis určité struktury lidského vědění o celku světa. Člověk, i kdyby neměl tuto schopnost poznávat, věci by i tak existovaly. Z tohoto důvodu je Aristoteles považován za představitele deskriptivní metafyziky, o které bude ještě řeč později v souvislosti s analytickou filosofií. Aristotelovým primárním cílem je popis a vykládání skutečnosti takové, jaká je.

„Neboť jedny <věci> se nazývají jsoucí (*onta*) proto, že jsou podstatami (*úsiai*). Druhé proto, že jsou vlastnostmi (*pathé*) podstat, a jiné opět, že jsou cestou k podstatě, nebo protože jsou zanikáním nebo zbaveností nebo jakostí anebo působící nebo plodivou příčinou podstaty nebo toho, co se k podstatě vztahuje, anebo proto, že jsou záporem | něčeho z toho nebo podstaty; proto také říkáme o tom, co není, „jest“ nejsoucí“⁹ Věda má tedy zkoumat nejen to, co je „jsoucí“ samo o sobě, ale i to, co je „jsoucí“ ve vztahu k nějakému jsoucnu. To je přece také určitým způsobem ve vztahu ke jsoucnu samotnému. Proto podle Aristotela je úkolem filosofa bádát po příčinách a počátcích podstat. Postupně tedy docházíme z nejobecnějšího zkoumání jsoucna jako jsoucna k hledání příčin a počátků u podstat.

1.1.4 Metafyzika jako věda o božských věcech

Dále je metafyzika považována jako věda, která pojednává o božských věcech. Aristoteles píše: „Neboť všichni uznávají, že bůh je příčinou i počátkem, i náleží taková věda jenom bohu, anebo | jemu v nejvyšší míře. I když tedy všechny vědy jsou k životu potřebnější než tato, větší hodnotu nemá žádná.“¹⁰

---

⁹ *MET*, 1003b6

¹⁰ *MET*, 983a10

Aristoteles rozdělil božskou vědu na tu, kterou má pouze Bůh a na tu, která o božských věcech pojednává.¹¹

V souvislosti s hledáním prvních počátků přichází Aristoteles s pojmem první nehybného hybatele. Aristoteles si tak odpovídá na otázku, který druh pohybu je tedy první? „Počátek je totiž to, co je ze jsoucen první, jsou nehybné jak o sobě, tak ve svých vztazích a způsobují první pohyb“¹² Pojem nehybného hybatele je pro Aristotela jedním ze základů pro filosofii.

1.1.5 Metafyzika jako teorie podstaty

Pojmu podstata (*úsiá*) se Aristoteles v Metafyzice věnuje v sedmé a osmé kapitole a pokouší se definovat její pojem: „Poněvadž se však (o jsoucnu) vypovídá tolika způsoby, je zřejmé, že prvním z nich je *co je*, čímž se označuje podstata (*úsiá*)“¹³ Hlavní tedy je *co je věc* a to, co jí umožňuje být podstatou. Aristoteles tedy mluví o jsoucnu jako o podstatě. Jak totiž sám píše: „...otázka, co je jsoucno, neznamená nic jiného než otázku, co je podstata.“¹⁴

Dále se musíme ptát, jaký je počátek této podstaty. Rozlišuje tedy podstaty, které jsou první a označuje je jako *proté úsiá* (*první podstata*). Dále se věnuje podstatám, které jsou konkrétní věci. Jako další předmět je uvedeno zkoumání počátků a příčin podstaty. Všechno, co je jsoucí, se týká podstaty a jejích příčin.¹⁵ Aristoteles hledá proto příčiny a počátky podstat. Podstata je definována jako příčina bytí, ale nevypovídá se o předmětu, ale ostatní o něm.¹⁶ Podstat ale musí mít jako svou příčinu, podstatou něčeho bude „podstata, čemu jako vlastní náleží“¹⁷ Zároveň v Kategoriích označuje druhé podstaty, které slouží jako druhové tvary a jsou v nich zahrnuty podstaty první.¹⁸

---

¹¹ Srov. Tamtéž

¹² Srov. MET, 1073a

¹³ MET, 1028a13

¹⁴ MET, 1028b3

¹⁵ MET, 1003b18

¹⁶ MET, 1017b13

¹⁷ MET, 1038b23

¹⁸ KATEGORIE, V., s. 35

Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že Aristoteles vztahuje totožnost jsoucna a jednoho k podstatě. Tomáš Akvinský přejímá pojem podstaty v Aristotelově kontextu, avšak musí se stát podstata, která je stvořená Bohem, který je příčinou existence.

Podle Aristotela je jsoucno totožné jako jedno a podstata každé věci je jedním. Jedno a jsoucno jsou podle Aristotela totožné. „Nebot' je to totéž, řekne-li se /jeden člověk/ nebo /jsoucí člověk/ anebo jenom /člověk/, a zdvojený výraz /je jeden člověk/ neříká nic jiného než /je člověk/, podle toho zřejmě není jsoucno od jedna odloučeno, ani když něco vzniká, ani | když něco zaniká, a právě tak jedno od jsoucna.“¹⁹ Metafyzika se zabývá jsoucnem, které je zároveň totožné s jednotou a i s podstatou.

Aristoteles poukazuje také na existenci nehybné podstaty, která vlastně zajišťuje metafyzice její všeobecný charakter první filosofie. Aristoteles mluví o nutnosti prvního nehybného hybatele, který je jen jeden. „První bytnost (*to ti én einai*) však látku nemá. Nebot' je skutečností.“²⁰ Jakožto první hybatel činí, že je stále a nepřetržitě pohybováno a je pouze jeden. Tohoto jevu si všímá také Tomáš Akvinský a popisuje ho ve svém *Komentáři k metafyzice*, označuje jednu přirozenost, která je popisována několika koncepty.²¹

Aristoteles mluví o jsoucnu v několika možných významech, ale vždy vzhledem k jednomu počátku a také je jen jedna věda, která má toto všechno poznávat. Jde o abstraktní (formální) pojem, nejvyšší jsoucna a jsoucno z hlediska prvních příčin.

1.1.6 Shrnutí Aristotelova pojetí metafyziky

Důležité je pro Aristotela také to, jestli filosof při myšlení uplatňuje své vzdělání v nauce o dokazování. To znamená, že taktéž každý takový filosof musí bádát po principech dokazování, přičemž nejjistější počátek něčeho je tom, že něco „je“. Nelze totiž logicky říci, že něco je a zároveň není. Aristoteles ale dodává, že není možné dokazovat o všem.

---

¹⁹ *MET*, 1003b26

²⁰ *MET*, 10074a36

²¹ AKVINSKÝ, *Komentář k Aristotelově metafyzice*, IV, 2

Aristoteles se problematikou první filosofie zabýval ve velmi širokém kontextu a jeho knihy, které jsou pod názvem *Metafyzika* vydány, vykazují místy obsahové nesrovnalosti. Je nutné zmínit, že občasné nejasnosti a nesrovnalosti v Aristotelových spisech jsou způsobeny tím, že jde o soubor mnoha textů. Výše zmíněný Aristotelův editor Andronikos totiž nejpravděpodobněji shromažďoval spisy v období po Cicerově smrti, tudíž cca dva a půl století po Aristotelově smrti.²² Není tedy divu, že určité pasáže se opakují nebo jejich zařazení působí chaoticky.

Nicméně Aristotelovo dílo zanechává odkaz, který je pro dějiny filosofie zásadní a svým způsobem úplně první. Důležité pro tuto práci je, že se můžeme pokusit odpovědět na otázku: Co je metafyzika pro Aristotela? Odpověď nemůže být jednoslovná, protože sám Filozof ji definuje několika různými způsoby, které jsou popsány výše. Definice samotná v tomto případě neodpovídá na otázku po pojetí metafyziky úplně přesně. Čím totiž byla metafyzika pro Aristotela? Zkoumání, do kterého se Aristoteles ponořil, hledalo nejvyšší vědění, kterého je možno dosáhnout. To samozřejmě zahrnuje mnoho hlubší zkoumání a odhalování samotných pojmů, které je třeba užívat. Zdá se, že i samotné hledání, které otevírá nové a nové otázky, směřuje k nejvyššímu vědění. Hledání nejvyšších principů v teoretické a nejvšeobecnější úrovni má za úkol právě metafyzika.

1.2 Svatý Tomáš Akvinský

Svatý Tomáš Akvinský navazuje na metafyziku Aristotelovu a zároveň reaguje na výklady dvou významných arabských filosofů Avicenny a Averroa. Třinácté století bylo přes řadu proměn ovlivněno Aristotelovým odkazem. Jeho prací byla syntéza výkladů obou myslitelů, jak vykládali Aristotelovu nauku. Tomáš Akvinský vydává kromě svých vlastních spisů celou řadu komentářů, zejména k Aristotelovi a Boëthiovi.

---

²² Údaje o Andronikovi Rhodském jsem čerpala z: Falcon, Andrea, "Commentators on Aristotle", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2013 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/fall2013/entries/aristotle-commentators/>>. 3. 1. 2015

1.2.1 Středověké pojetí metafyziky

Aristotelův odkaz se dostal do středověkého muslimského prostředí, kde se díky překladům a komentářům značně rozšířil mezi místními filozofy. Arabská filosofie tedy přejímají některé koncepty chápání světa podle Aristotela.

1.2.2 Pojem *metafyzika* u Tomáše Akvinského

Tomášova role znovuotevírání metafyzického problému byla pro třinácté století klíčová. Tomáš přejímá Aristotelovu myšlenku nutnosti vědy, která bude stát nad všemi ostatními vědami. Dva předchozí arabské myslitele a jejich hlavní předmět metafyziky spojuje do jednoho, tzv. onto-teologického pojetí. Bere tedy v úvahu Avicennovo jsoucno jakožto jsoucno a přidává Boha jako předmět zkoumání od Averroa.

Metafyzika má být *moudrostí*, která bude zastřešovat ostatní nauky a dopomáhat ke správnému zkoumání skutečnosti. Tato *moudrost* má zahrnovat entity, které jsou nejvíce poznatelné rozumem (*inteligibilní*) a Tomáš je pojímá třemi způsoby. Za prvé mluví o prvních příčinách, ze kterých rozum získává největší jistotu, za druhé je to pak poznání obecnin, které je možné pouze rozumově a bez nichž nelze nic úplně poznat, ani to, co se týká pouze rodu nebo druhu. Z třetí uvádí samotné rozumové poznání, které je bez látky a zároveň abstrahuje od veškeré smyslově vnímatelné látky co do pojmu a také co do bytí. Podle Tomáše jsou to separované formy. Tomáš upřesňuje, že předmětem takové vědy je to, u čeho zkoumáme první příčiny a hledáme charakteristické vlastnosti. Nejsou to ony vlastnosti a příčiny samotné. To, co je předmětem vědy, která má stát nad všemi ostatními, je *společné jsoucno* (*ens commune*). Všechna výše zmíněná pojetí se ale tohoto *společného jsoucna* týkají a Tomáš je podle nich pojmenovává jako *první filosofie*, *metafyzika* a *teologie* nebo *božská nauka*.²³ Jedná se tedy o nejvíce inteligibilní předměty, které náleží jedné vědě. Zde je tedy vidět zmíněná syntéza *ens commue* a Boha jako

---

²³ AKVINSKÝ, *Komentář k Aristotelově metafyzice*, Předmluva

obecné příčiny. *Ens commune* je pro Tomáše každé jsoucno, zároveň i věci smyslové zkoumané v kontextu jsoucnosti.²⁴

Tomáš tedy říká, že filosofické vědy zahrnují všechna jsoucna, ale také Boha. Na druhou stranu staví ale různý charakter poznání, který by měl mezi vědami rozlišovat. Tomáš píše: „Nic tedy nepřekáží, aby o těchže věcech, o nich pojednávají filosofické předměty, protože jsou poznatelné světlem přirozeného rozumu, pojednávala ještě jiná věda, pokud se poznávají světlem Božího zjevení. Tedy teologie, jež náleží ku posvátné nauce, se druhově liší od oné teologie, která je částí filosofie.“²⁵

Nastává zde problém v pojetí jsoucna. Pokud je tedy Bůh příčinou (která je chápána jako jsoucno) *ens commune*, tak tedy poznáváme pojem Boha, který přesahuje kategorie. Pokud se uplatňuje pojem jsoucna jen v rámci kategorií, Bůh by nebyl poznatelný vůbec.²⁶

1.2.3 Metafyzika jako věda u Tomáše Akvinského

Tomáš Akvinský rozděluje spekulativní vědu na přírodní, matematickou a božskou. Božská věda je chápána jako filosofické zkoumání, které zahrnuje ontologii a přirozenou teologii. Přirozená teologie se zabývá nejvyšším jsoucnem, kterým je Bůh.²⁷

Co se týká samotného pojmu jsoucna, Tomáš Aristotelovo pojetí upřesňuje. Tomáš zkoumá jsoucno z hlediska prvních příčin. Věc jsme totiž schopni poznat podle toho, pokud známe první příčiny. První příčina však existuje podle Tomáše jen jedna, skrze kterou poznáváme, a to je Bůh. Nejvyšší smysl člověka a tedy i metafyziky je tedy poznání Boha. Rozdílné je zkoumání Boha v rámci metafyziky,

---

²⁴ „Advertendum es autem, quod licet ad considerationem primae philosophiae pertineant ea quae sunt separata secundum esse et rationem a materia et motu, non tamen solum ea; sed etiam de sensibilibus, in quantum sunt entia, philosophus percuratur.“ Komentář k metafyzice, VI., 1,

²⁵ „Unde nihil prohibet de eisdem rebus, de quibus philosophicae disciplinae tractant secundum quod sunt cognoscibilia lumine naturalis rationis, et aliam scientiam tractare secundum quod cognoscuntur lumine divinae revelationis.“ *Summa teologická*, I, 1, 1 ad 2

²⁶ SVOBODA, *Metafyzické myšlení Tomáše Akvinského*, s. 31

²⁷ Srov. MACHULA, *Boží Trojice, víra, rozum a věda*, s. 49

kdy Bůh je principem jejího subjektu. Druhým teologickým zkoumáním je zkoumání božských věcí jakožto svého subjektu. Takto chápeme teologii dnes.²⁸

„A protože (jak se říká ve 2. knize *Metafyziky*) to, co je principem bytí všech jsoucen, musí být nejvyšším způsobem jsoucnen, musí být tyto principy neúplnější, a proto i nejaktuálnější.“²⁹

Jsoucno ale zůstává stále substancí, i když neexistují samy od sebe. Svět je podle Tomáše stvořený a existuje zásluhou své první příčiny. To znamená, že existuje nahodile a byla by zde i možnost, aby neexistoval. Přesto se ale Tomáš stavěl k problematice věčnosti světa nezaujatě. Bůh jakožto příčina všeho i příčinou existence a působí, že věci jsou. „Všechny stvořené věci se mají k Bohu jako vzduch ke slunci, které jej činí jasným.“³⁰ Gilson uvádí tuto část jako nejproblematictější část Tomášovy metafyziky. Máme totiž chápat svět a stvořené věci jako o sobě nezničitelné, ale ve vztahu k Bohu jako kontingentní. Svět je to tedy substanciálně věčný, existenciálně kontingentní. Existenci jsoucna není možné pozbyt, závisí to zcela na Božím záměru, který je nepřetržitým aktem stvoření. Všechna jsoucna trvají a jsou, i když u Boha existuje potence k tomu, aby nebyly. Co se ale týče složených věcí, mohou se rozložit. Zde mluví Tomáš o aspektech formální a látkové příčiny, kterými jsou forma a látka. Staví tak rozdíl mezi účinnou příčinou (Bohem) a formální příčinou. Formální příčina zajišťuje stav porušitelný či neporušitelný. Aktuální existence věci je účinná příčina a její zásluhou může být esence formální příčina. Tomáš také formuluje reálný rozdíl mezi esencí a existencí. Tomáš také odděluje jasně pojem formy a aktu. Substanciální formy jsou prvním aktem substancí.³¹

Tomáš v Komentáři k Boëthiovi vysvětluje, proč by mělo být pořadí studia jednotlivých věd takové, aby odpovídalo stupňům náročnosti poznávaného. Tou poslední má být právě božská věda – metafyzika či první filosofie. „Celé uvažování rozkládajícího rozumu směřuje ve všech vědách k uvažování božské vědy. [...]

---

²⁸ MACHULA, *Boží Trojice, víra, rozum a věda*, s. 50

²⁹ AKVINSKÝ, *Komentář k Boëthiovu spisu o Trojici*, s. 216

³⁰ „Sic autem se habet omnis creatura ad Deum, sicut aer ad solem illuminantem.“ AKVINSKÝ, *Suma teologická I*, 104, 1

³¹ GILSON, *Bytí a někteří filosofové*, s. 179-189

Poslední mezí je při tomto rozkládání dosažení nejvyšších a nejjednodušších příčin, což jsou separované substance³²

Metafyzika je podle Tomáše teoretickou vědou a teologií ve smyslu přirozené teologie, která vysvětluje rozumový výstup pro tvrzení existence Boha.

Novověká filosofie

Co se týká samotného pojmu metafyziky, v průběhu osvícenství se rozděluje jeho význam. Objevuje se nový pojem ontologie. Členění metafyziky přinesl Christian Wolff, když rozděluje metafyziku na obecnou (*metaphysica generalis*) a speciální (*metaphysica specialis*). Obecná metafyzika je ontologie ve smyslu první filosofie. Speciální metafyzika zahrnuje přirozenou teologii (*theologia naturalis*), racionální psychologii (*psychologia*) a kosmologii (*cosmologia*).³³

1.3 Immanuel Kant

Kantův význam je pro dějiny filosofie velmi rozsáhlý. Pro tuto práci je důležité Kantovo pojetí metafyziky, které znamenalo významný přelom ve filosofii. Kant byl ve své práci ovlivněn skepticismem Davida Huma, avšak sám se pokusil o syntézu empirismu a moderního racionalismu. Problémem metafyziky podle Kanta má být její dogmatická povaha, která zapříčinila její nesprávný vývoj. Zásadní Kantova kritika začíná u možností lidského poznání, kde poukazuje na to, že veškeré poznání nevychází pouze ze zkušenosti.

1.3.1 Povaha tradiční metafyziky

Jelikož se tradiční metafyzika podle Kanta vyvíjela špatným směrem, nebyla schopna vydobýt si pevné místo mezi ostatními vědami. Hlavním problémem budování metafyziky bylo zanedbání jejího účelu jako vědy. Není úplně přínosné,

---

³² AKVINSKÝ, *Komentář k Boëthiovu spisu o Trojici*, s. 232-233

³³ SCHMIDINGER, *Úvod do metafyziky*, s. 21-22

když chce metafyzika nahlížet zákony a priori, které potvrzuje nejběžnější zkušenost. Z tohoto důvodu odmítá tradiční způsob metafyziky, která se nedostává k potřebným cílům. Z tohoto důvodu přichází se zásadní změnou koncepce toho, jak změnit způsob myšlení. „ Proto se konečně pokusme, zda bychom v úkolech metafyziky neuspěli lépe, kdybychom předpokládali, že se předměty musí řídit naším poznáním, což přece jen lépe souhlasí s požadovanou možností jejich poznání a priori, jež má o předmětech stanovit něco dříve, než jsou nám dány.“³⁴

Metafyzické zkoumání by mělo být součástí lidského rozumu, který Kant nazývá čistý rozum. Existují totiž takové pojmy jako Bůh či svoboda, kde nám k poznávání nepostačí pouze smyslová zkušenost. Tyto poznatky, které již nezahrnují pouze pole smyslového poznání, jsou pro rozum velmi atraktivní. Hledání vysvětlení v této sféře zkoumání je tedy z hlediska lidské povahy takřka nemožné. „Že by se lidský duch někdy úplně vzdal metafyzického zkoumání, lze očekávat právě tak málo jako to, že bychom někdy přestali raději vůbec dýchat, než abychom stále vdechovali nečistý vzduch.“³⁵ Podle Kanta zde bude taková metafyzika vždy, ale všechny dosavadní způsoby zkoumání jsou pouze poznatky, které nic nevypovídají a jsou postaveny na omylech a chybných rozumových závěrech.

Dále mluví o metafyzice jako o *přirozené vloze rozumu (metaphysica naturalis)*, která existuje sama o sobě dialektická a klamná. Ze své přirozenosti chce rozum nacházet nové informace na základě své vlastní potřeby. Všechno v přírodě je totiž určeno k nějakému cíli.³⁶ Kant kritizuje zejména nejistotu, pokud jde o proces poznávání, spolehlivost v rozlišování a stanovování pevných mezí čistému rozumu. Vloha má tedy hlavně analytický charakter a pojmy jsou v rozumu a priori, věda by měla rozšiřovat své poznání synteticky. Syntetickým soudům a priori se Kant věnuje podrobněji i ve vztahu k ostatním vědám, a to k matematice³⁷ a přírodovědě. Kant se inspiroval u Huma, který odmítá nutný vztah mezi příčinou a účinkem. Díky tomuto přesvědčení by byla nejen metafyzika, ale ani matematika. „V metafyzice - I když se na ni díváme jako na vědu, o níž se lidé až doposud pokoušeli, která je

---

³⁴ KANT, *Kritika čistého rozumu*, s. 19

³⁵ KANT, *Prolegomena*, s. 133

³⁶ KANT, *Prolegomena*, s. 131

³⁷ Srov. HORYNA, *Kant redivivus*; MATERNA, *Syntetické pojmy apriori*.

přesto s ohledem na povahu lidského rozumu nepostradatelná – mají být obsaženy syntetické poznatky a priori.“³⁸

V metafyzice se sice vyskytují i soudy a priori, problémem ale zůstává, zda se mohou považovat za platné, pokud metafyzika nezvládá spolehlivě rozšiřovat lidský čistý rozum. Vystává otázka, je-li metafyzika takto možná jako věda. Kant si uvědomuje, že úplné škrtnutí metafyziky není možné. Pro lidstvo je důležitou složkou zkoumání mimosmyslových skutečností. Do této chvíle zůstala metafyzika jako izolované spekulativní rozumové poznání, a nebyla schopna být vědou. „Rozum se v ní totiž dostává neustále do úzkých, hlavně když chce (jak se holedbá) apriorně nahlížet zákony, které potvrzuje nejběžnější zkušenost. V metafyzice se musíme nesčetněkrát vracet zpět, neboť zjišťujeme, že nastoupená cesta nevede tam, kam se chceme dostat.“³⁹ Všechny metafyzické výstupy jsou podle Kanta pouze zdánlivými tezemi, které opírají svou argumentaci o spekulace.

Když tedy Kant mluví o povaze metafyziky v tradičním smyslu, pochybuje o její existenci vůbec. V období nových přístupů a zkoumání v osvícenství přichází tedy chvíle, kdy je třeba budovat metafyziku tak, aby mohla držet krok s ostatními vědami. Kant dokonce kriticky zhodnocuje její vývoj tak, že od dob Aristotela víceméně stagnuje.

„To, že metafyzika zůstala až dosud v takovém stavu nejistoty a sporů, je třeba připsat pouze té příčině, že jsme tuto úlohu, a dokonce snad ani rozdíl mezi analytickými a syntetickými soudy, nenechali do svých myšlenek proniknout dříve. [...] Co se však metafyziky týče, musí její dosavadní špatný vývoj – a protože o ani jedné jediné dosud přednesené metafyzice nelze říci, pokud jde o její podstatný účel, že skutečně existuje – vyvolávat u každého odůvodněnou pochybnost o její možnosti.“⁴⁰

Toto je pro Kanta zásadní problém, díky kterému metafyzika balancuje na hranici mezi úpadkem a vzestupem. Úpadkem zde myslíme popření její možnosti existence a tvrzením, že se její tradiční pojetí nelze považovat za metafyziku. Řešením má být transformace metafyziky, která zahrnuje používání syntetických soudů a priori.

---

³⁸ KANT, *Kritika čistého rozumu*, s. 44

³⁹ KANT, *Kritika čistého rozumu*, s. 18

⁴⁰ KANT, *Kritika čistého rozumu*, s. 45

Metafyzika musí nastoupit cestu, která bude spolehlivá pro zpracovávání poznatků. Již hned v prvním odstavci Kritiky čistého rozumu mluví o cestě vědy, jejíž ubírání má směřovat k uspokojivému výsledku.

Aby se tedy metafyzika vymanila z obvinění o klamných závěrech, musí kritika rozumu předložit apriorní pojmy, které podrobí pečlivé analýze a na základě dedukce zjistit možnost syntetického poznání a priori. K tomuto postupu je výhradně důležitá kritika, která bude poskytovat neklamné závěry.⁴¹ Čistý rozum řadí všechny poznatky do určitého systému a nacházíme mezi nimi souvislost. Dokonce si všímá, že od poznání sebe sama lze postoupit k poznání světa a skrze něj k prapůvodní bytosti a pozoruje podobnost s logickým postupem premis k závěru.

1.3.2 Kritika poznání

V Kritice čistého rozumu se pokouší stanovit rámec lidského poznání. Metafyzika pracuje s pojmy, které existují mimo lidskou zkušenost. Celé lidské poznání tedy nemůže záviset na smyslových vjemech. Domnívá se totiž, že abychom mohli o těchto mimozkušenostních pojmech mluvit, musíme zjistit, co jsme schopni poznat. V tomto kontextu se pro Kanta objevuje základní otázka metafyziky, zda je ona sama možná jako věda. Pro Kanta kromě smyslového poznání aposterioriního existuje i předzkušenostní poznání apriorní.⁴²

Kant upřesňuje možnosti rozumového poznání. „Pokud se má v těchto vědách uplatnit rozum, musí v nich být něco poznáno a priori. Rozumové poznání se pak může ke svému předmětu vztahovat dvojím způsobem: buď že tento předmět a jeho pojem (a ten musí být dán odjinud) pouze určuje, nebo že ho také uskutečňuje. První způsob je teoretickým rozumovým poznáním, druhý rozumovým poznáním praktickým.“⁴³ V naší zkušenosti máme totiž poznatky, které vznikly a priori a mají za úkol zjednávat souvislost představám smyslů. Pojmům ze zkušenosti totiž

---

⁴¹ KANT, *Prolegomena*, s. 131

⁴² KANT, *Kritika čistého rozumu*, s. 46

⁴³ KANT, *Kritika čistého rozumu*, s. 16

mohou nabídnout obecnost a přísnou nutnost, které v pouze empirickém poznání nenajdeme.⁴⁴

Podle Kanta existují „dva kmeny lidského poznání, které snad pocházejí z jednoho společného, nám však neznámého kořene, totiž *smyslovost* a *rozvažování*.“⁴⁵ Pokud tedy dochází k syntéze obou, přichází určitá zkušenost určitého jevu. Tyto zkušenosti jevů nám dávají dohromady nějaké ustálené poznání. Jevy Kant definuje v kontextu „věcí o sobě“. Jev je tedy způsob, jak se nějaká neznámá věc dotýká našich smyslů. Věc o sobě tudíž nepoznáváme.⁴⁶

1.3.3 Transcendentální ideje

Aby Kant dovršil své zkoumání poznání, mluví o idejích čistého rozumu, které nám umožňují veškeré možné zkušenosti. Idejemi rozumí nutné pojmy, které nemohou mít předmět ve zkušenosti.⁴⁷ Nutně znamená, že jsou dány přirozeností, nejsou rozumovým výtvořem. Nejsou však natolik vybaveny, aby mohly poskytovat pojmy určitých předmětů. Mají ale regulativní použití (*regulativní ideje*), dokáže ale „posloužit k tomu, aby jim opatřil kromě nejvyššího rozlišení i tu největší jednotu.“⁴⁸

Kant navrhuje operovat s pojmy, které nejsou poznatelné zkušeností a jsou pouze rozumové. Takové pojmy nazývá transcendentální ideje. „Nejsou vymyšleny libovolně, nýbrž jsou nám ukládány samou přirozeností rozumu a vztahují se proto nutně k celému používání rozvažování. A konečně, transcendentální ideje jsou transcendentní a překračují hranice veškeré zkušenosti, v níž se nikdy nemůže vyskytnout předmět, který by jim byl adekvátní.“⁴⁹

Kant rozlišuje tři druhy transcendentálních idejí, které nám poskytuje čistý rozum: idea k transcendentální nauce o duši (*psychologia rationalis*), idea k transcendentální vědě o světě (*cosmologia rationalis*) a idea k transcendentálnímu

---

⁴⁴ KANT, *Kritika čistého rozumu*, s. 33

⁴⁵ KANT, *Kritika čistého rozumu*, s. 50

⁴⁶ KANT, *Prolegomena*, s. 81

⁴⁷ KANT, *Prolegomena*, s. 94

⁴⁸ KANT, *Kritika čistého rozumu*, s. 395

⁴⁹ KANT, *Kritika čistého rozumu*, s. 245

poznání Boha (*theologia transcendentalis*). Ideje nemůžeme poznat ze zkušenosti⁵⁰, používáme je ale jako jednotící principy zkušenostního poznání.

„Vlastním účelem metafyzického bádání jsou jen tři ideje: Bůh, svoboda a nesmrtelnost, a to tak, že druhý pojem, spojený s prvním, má vést k třetímu pojmu jako k nutnému závěru. Vše, čím se tato věda zabývá jinak, jí slouží pouze jako prostředek, jak dospět k těmto idejím a k jejich realitě.“⁵¹

1.3.4 Kantovo pojetí metafyziky

Výše uvedené ideje však není možné nahlédnout naším rozumem, který je podroben Kantovo kritice. Pokud se totiž metafyzika snaží vystoupit za hranici zkušenosti, následkem je potlačení samotného čistého rozumu. Používání čistého rozumu totiž rozšiřuje hranici smyslovosti.⁵² Metafyzika zde slouží pro Kanta jako dobrý příklad špatného použití metafyziky jako vědy.

Metafyzika by měla mít za úkol transcendentální dedukci⁵³, při které jsou věci poznatelné jako jevy, nikoli jako věci o sobě. Poznání celkově tady probíhá ze smyslové zkušenosti, ale díky idejím je regulováno a obě tyto sféry syntetizuje. Tím tedy vznikají jevy, které jsou pro člověka poznatelné ze skutečnosti.

Kant vidí existenci vědy jako nutný fakt, který není možné odmítnout. Jelikož je metafyzika jakožto disciplína o těch nejobecnějších pojmech, rozhodně není možné vycházet z empirického zkušenosti a pojednává pouze o pojmech a priori. V lidském myšlení je tak prostor pro zkoumání obecných pojmů, na které nemají vliv samotné lidské zkušenosti. Metafyzika podle Kanta je tedy jakýsi soubor teoretických spekulací, které není možné člověku odebrat, protože je pro něj přirozená.

---

⁵⁰ KANT, *Prolegomena*, s. 94

⁵¹ KANT, *Kritika čistého rozumu*, s. 250

⁵² Srov. KANT, *Kritika čistého rozumu*, s. 23

⁵³ KANT, *Kritika čistého rozumu*, s. 100-101

Moderní analytická filosofie

Když mluvíme o moderní analytické filosofii, jde o filosofickou tradici založenou na nových objevech v logice na konci devatenáctého století, která má úzký vztah s vědou. Jednou z jejích vlastností je to, že se snaží být srozumitelnou pro „ne-filosofickou“ veřejnost a být tak v přístupná širšímu publiku. Zkrátka se tedy snaží odpovídat na filosofické otázky a zkoumat, jaké otázky lze hodnotně reflektovat. Nutností k tomuto bádání je v analytické filosofii analýza jazyka a s ní související logika. Metafyzika jako taková je chápána jako zkoumání, které odpovídá na problémy, které nebyly osvětleny zásluhou ostatních věd, zejména exaktních. Zpočátku se analytická filosofie pokoušela reflektovat otázky, které mohou poskytnout zřetelnou a jasnou odpověď, a tak rozděluje se na několik dalších směrů a způsobů zkoumání (např. logický empirismus). Můžeme tedy analytickou filosofii v tomto smyslu chápat jako „...pokus o promyšlení tradičních filosofických problémů matematickým rozumem dvacátého století „⁵⁴

Zakladatelem moderní analytické filosofie je německý filosof, matematik a logik Gottlob Frege. Jako matematik se přesvědčil o tom, že aritmetika plodí logické analytické pravdy. Zde můžeme pozorovat zajímavou reakci na novověkou filosofii, Frege se odklání od Kanta, naopak s Leibnitzem má společného více. Spolu s Russelem a Carnapem ztělesňuje tradici matematické logiky, důraz na význam jazyka a vědecké poznání.⁵⁵ Ve spojitosti s analytickou filosofií se mluví o „obratu k jazyku“, záležitosti světa jsou nám srozumitelné pouze skrze jazyk. Proto se také filosofie musí zaměřovat na filosofickou analýzu jazyka.

1.4 Peter Frederick Strawson

---

⁵⁴ PEREGRIN, *Kapitoly z analytické filosofie*, s. 13-15

⁵⁵ PEREGRIN, *Kapitoly z analytické filosofie*, s. 21

Peter Frederick Strawson je zastáncem a spoluvůrce analytické filosofie, která má „vypracovávat systematický výklad všeobecné pojmové struktury, kterou, jak nám ukazuje naše každodenní praxe, implicitně a nevědomky ovládáme.“⁵⁶

1.4.1 Pojem jednotliviny

V knize *Individuá* Strawson rozděluje jednotliviny do dvou kategorií. První typ jsou jednotliviny, které jsou základní a ty, které se od nich nějakým způsobem odvíjí, jsou sekundární.

Důležitý pojem je *identifikace* jednotlivin, který autor vysvětluje na příkladu vypravěče a posluchače. Vypravěč popisuje nějakým způsobem a pomocí výrazů nějakou jednotlivinu a na základě toho ji posluchač identifikuje (*identifikační reference*). Určité typy jednotlivin musí být ale součástí ontologie vypravěče či posluchače. Je také důležité si všimnout, že identifikace jedné jednotliviny je závislá na identifikaci jiné jednotliviny. Tato jiná jednotlivina je nezávislá a její funkce je identifikovat jednotlivinu původní, aby o ní bylo možno hovořit. Tím pádem zde vidíme, že ta méně závislá jednotlivina má v pojmovém schématu větší prioritu. Dále je důležité si uvědomit kontext příběhu, ve kterém je vyprávěn (*story – relative identifikacion*). Bez tohoto vztahení na příběh by posluchač nebyl schopen identifikace. Dále hovoří o demonstrativní identifikaci⁵⁷ (*demonstrative identification*). Tato identifikace je podložena určitou smyslovou referencí, která ale bude platit pouze na konkrétního posluchače, který byl schopen tuto identifikaci vnímat. Používá se tedy deskripce s demonstrativními prvky.

Další možností, která může nastat, je deskriptivní identifikace, která nemá k dispozici smyslově přítomnou jednotlivinu, na které by demonstrovala.⁵⁸ Jedná se zde totiž o možnost nedemonstrativní identifikace, kdy pro všechny jednotliviny existuje systém prostoru a času. V případě, kdy se jednotlivina nebude nacházet

---

⁵⁶ STRAWSON, *Analýza a metafyzika*, s. 18

⁵⁷ Ve slovenském překladu je použito spojení „*ostenzívna identifikácia*“, pouze ale v konkrétním kontextu. Pro lepší přehlednost používám volného překladu „demonstrativní“.

⁵⁸ STRAWSON, *Individuá* s. 48-49

v časoprostorovém vztahu, bude ve vztahu s jinou jednotlivinou, která takový vztah mít bude.

1.4.2 Deskripce

Každý člověk má určitý poznávací rámeček jednotlivin. V tomto rámci vzniká individualizující fakt, který vztahuje určitou jednotlivinu k identifikovaným prvkům. Znalost tohoto individualizujícího faktu poskytuje formální podmínky identifikace. Jak můžeme zdůraznit jedinečnost deskripce, ukazuje a rozlišuje do tří možností.⁵⁹ První z nich je *logicky individualizující deskripce* (*logically individuating descriptions*), která zahrnuje výrazy jako „jediný...“ či „první“. Také v nich lze použít vlastní jména, názvy a časové údaje. Druhým typem jsou *čisté individualizující deskripce* (*pure individuating descriptions*), které nepoužívají takové pojmy jako u předchozího, přidávají obvykle deskriptivní prvky. Další jsou *kvazi čisté individualizující deskripce*, které lze aplikovat pouze na to, co existovalo nebo stále je v době jejich použití. Pro pomoc tyto deskripce užívají slovo „dosud“.

Stále tedy uvažujeme o pojmovém schématu, ve kterém se nalézáme jak my sami, tak systém prostoročasových vztahů. Člověk a jeho okolí tvoří referenční bod, což napomáhá k individualizaci jednotlivin ve schématu. Důležité je si uvědomit, že my sami jsme uvnitř toho časoprostorového rámce, nenachází se v nás.

Reidentifikaci Strawson rozlišuje od identifikace vypravěče nebo posluchače. Reidentifikace místa probíhá, pokud dojde k reidentifikaci vztahů mezi jednotlivinami. Strawson uvádí příklad na svém klobouku, který leží na tom samém místě v aute, auto ale vykonalo nějakou činnost a přemístilo se. Jde tedy o to, že lze pohybovat s rozsahem příběhu.

1.4.3 Základní jednotliviny

Strawson se táže, zda v našem pojmovém schématu existují takové jednotliviny, které jsou základní. Pro kladnou odpověď, stanovuje podmínky takového jednočlenného. Musí být pozorovatelné, trvat v čase a být trojrozměrné. Tyto

---

⁵⁹ STRAWSON, *Individuá*, s. 56

podmínky jsou splnitelné pro materiální tělesa. Strawson srovnává s Descartovým termínem „rozprostraněnost“, který tímto termínem pokazoval na pouze obývání trojrozměrného prostoru.⁶⁰

„Jestli tedy existují nějaké základní jednotliviny v naznačeném chápání, zřejmě nemusí být pozorovatelné pouze v tom smyslu, že by mělo být správné hovořit o tom, že je pozorujeme. Spíše je pravděpodobné, že musí být veřejnými předměty vnímání, jednotlivými předměty takových druhů, že různí lidé mohou stejně vidět, slyšet, dotýkat se, ochutnávat nebo přičichnout k jistým předmětům těchto druhů.“⁶¹ Zároveň ale základní jednotlivina nesmí být závislá na jiných jednotlivinách. To, že materiální nám poskytuje fyzicky tuto jednotlivinu pojmout a zařadit.

Strawson analyzuje pojmy a předkládá dva analytické přístupy: reduktivní (atomární) a konektivní. Reduktivní přístup vymezuje několik pojmů, díky kterým jsou ostatní pojmy možné definovat a redukovat. Dále předkládá druhý model, který má být mnohem realističtější. Zde Strawson předpokládá, že není nutné dostat se analýzou pouze k jednodušším pojmům. Jde o pojem, který je zasazen do určitého systému a souvislostí a my jsme schopni ho pochopit tak, že pochopíme pojem společně s jeho souvislostmi.

Strawson mluví dále o základních pojmech. Pro zastánce reduktivní analýzy budou základní pro celou pojmovou strukturu, pro celou koncepci světa a ony samy nemají být vysvětlené pomocí něčeho jiného. U Strawsona mají to pojmy trochu jiný charakter v tom smyslu, že některé pojmy pro nás mají zvláštní význam.

„Pojem nebo pojmový typ je základní v příslušném smyslu, pokud je jedním ze souboru všeobecných, rozšířených a v konečném důsledku neredukovatelných pojmů nebo pojmových typů, tvořících spolu strukturu - strukturu, která vytváří rámec našeho běžného uvažování a řeči, kterou předpokládají odborníci různých

---

⁶⁰ Srov. DESCARTES, *Meditace: VI. O existenci materiálních věcí a o reálné odlišnosti mysli od těla*. s. 101-125

⁶¹ STRAWSON, *Individuá*, s. 71;

oblastí, nebo rozvinutých speciálních disciplín, přičemž každá svým způsobem přispívá k našemu celkovému obrazu světa.⁶²

Strawson míní, že přirozeným místem, kde se člověk střetává s přirozenými pojmy, je běžný rozhovor. Jako příklad uvádí pojem „těleso“. Pojmy „křeslo“ a „hora“ bychom v běžném rozhovoru neměli důvod označovat takovým obecným pojmem, jako je „těleso“. To, že je pojem „těleso“ základní lze totiž chápat tak, že obsahuje řadu všeobecných pojmů, a to různých druhů těles. Běžně totiž v rozhovoru neužíváme všeobecné pojmy. Základní pojmy jsou podle Strawsona pojmy materiálních věcí. To jsou takové, které se vyskytují v nějakém prostoru a v nějakém čase.

1.4.4 Metafyzika podle Strawsona

Strawsonova metafyzická koncepce je založena na popisu základních kategorií obsažených v našem pojmovém schématu. Metafyzikou tedy míní jakýsi nástroj, který nám předkládá popis skutečně myšlených předmětů. Brian Carr se liší tím, že neuznává nutnost našeho pojmového schématu – kategoriální absolutismus; také nepodává žádný transcendentální argument, čímž by to dokazoval. Svoji koncepci nazývá „pojmový realismus“ a analyzuje nutnou podmínku existence faktu.

„Deskriptivní metafyzika se uspokojuje s opisem skutečné struktury našeho myšlení o světě, revizionistická metafyzika se zaobírá vytvářením lepší struktury... Snad nijaký skutečný metafyzik, pokud jde o záměry a výsledky, nikdy nepatřil výlučně k jednomu anebo k druhému typu. Můžeme však zhruba říci, že Descartes, Leibnitz a Berkeley patří k revizionistickým, Aristoteles a Kant k deskriptivním metafyzikům.“⁶³ Tuto citaci zmiňuje ve svém *Úvodu do filosofie* Brian Carr, který se Strawsonem značně inspiroval. Zároveň ale kritizoval jeho rozdělení metafyziky a také zmiňuje, že Strawsonova charakteristika je velmi podobná Kantově. Kant sice o strukturách našeho myšlení nemluví, přestože pečlivě zkoumá hranice

---

⁶² STRAWSON, *Analýza a metafyzika*, s. 38-39

⁶³ STRAWSON, *Individuá*, S. 42

lidského poznání. Ostatní autoři by nejspíš nedokázali pochopit své zařazení a to hlavně proto, že nevysvětlovali myšlení, ale skutečnosti jako realističtí metafyzici.⁶⁴

Strawsonova charakteristika metafyziky dále obsahuje rozlišení myšlení a jazyka. Deskriptivní metafyzika se zabývá nejvšeobecnějšími pojmy naší pojmové struktury. V tomto kontextu je metafyzika opět nástrojem k tomu, abychom dokázali skutečně vnímat spojení toho, jak předměty našeho myšlení popisuje a jak s nimi nakládáme, když je myslíme. Strawson vidí jako jedinou možnou cestu filosofie „podrobné zkoumání konkrétního použití slov“⁶⁵ Úkol metafyziky spočívá tedy v odhalování již zmíněných prvků struktur. Dostává se tedy ke studiu prvků jazyka. Carr to přirovnává ke studiu člověka bez ohledu na to, jak se chová. Od Kanta zde přebírá metodu transcendentní argumentace, ta ale neumožňuje zjistit ty nejzákladnější prvky.

„...existuje pevné jádro lidského myšlení, které nemá historii nebo není zachycené v dějinách myšlení. Existují kategorie a pojmy, které se ve své nejzákladnější povaze vůbec nemění... Jsou samozřejmostí nejméně jemného myšlení a jsou také nepostradatelným základem pojmového vybavení nejs sofistikovnějších lidských bytostí. Deskriptivní metafyzika se v první řadě zabývá jimi, jejich vzájemnými vztahy a strukturou, kterou vytvářejí.“⁶⁶ Tento předpoklad představuje metafyziku jako vědu, která představuje skutečný svět, který je nahlížen a je skutečný právě proto, že je poznáván a popisován.

Strawson sdílí s Kantem a Aristotelem přístup k metafyzice, a to absolutistický. Všichni věří v to, že lidská povaha struktury myšlení je neměnná. U Aristotela i Kanta můžeme použít příklad kategorií. Jde tedy o zkoumání našeho pojmového schématu takovém, jaký opravdu je. Také dodává, že v každém pojmovém schématu, ve které jsou přítomny jednotliviny, je schématem, ve kterém vystupují prostorové vztahy. Podle Strawsona lidský pojmový aparát nemá historii a neexistují k němu alternativy, proto je považován za absolutistického metafyzika. Jediným nástrojem na objevení metafyzické pravdy je tedy transcendentální argument.

---

⁶⁴ CARR, *Úvod do metafyziky*, s. 15

⁶⁵ STRAWSON, *Individuá* s. 41

⁶⁶ STRAWSON *Individuá*, s. 42

Strawson sám shrnuje chápání metafyziky slovy: „Pokud metafyzike je hledání důvodů, dobrých, zlých anebo neutrálních, pro to, čemu instinktivně věříme, tak to byla metafyzika“⁶⁷

Odmítnutí metafyziky

Velký obrat od tradiční filosofie můžeme pozorovat právě v souvislosti s analytickou filosofií na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Tato zkoumání vedla k rozvoji logiky a matematiky, což vedlo ke zpochybňování tradičních filosofických přístupů, nebo k odmítnutí celé metafyziky jako takové. Takovým radikálním přístupem přispěl do dějin Rudolf Carnap. Dále uvádím postoj Willadra Van Ormna Quina, který zastupuje spíše pragmatické hledisko hojně rozvinuté ve Spojeném státěch amerických.

1.5 Rudolf Carnap

Rudolf Carnap je jedním z hlavních představitelů filosofie vědy a novopozitivismu, později pojmenovaného jako logický empirismus či logický pozitivismus. Zastává tedy již o počátku názor, že cokoli, co existuje, jsou jevy smyslových zkušeností. Tímto je samozřejmě postaven do kontrastu s výše uvedeným představitelem racionalismu, s Immanuelem Kantem. Carnap se zabývá filosofií jazyka a z tohoto hlediska kritizuje tradiční pohled na filosofii. Velkým problémem pro Carnapa skýtá metafyzika, která vůbec nebere v potaz logickou strukturu jazyka.

Carnap byl členem Vídeňského kruhu, kde spolu s dalšími kolegy zkoumaly povahu jazyka. Skrze jazyk se dostávají ke smyslu, který jazyk nese. Logičtí pozitivisté se shodují na tom, že u otázek musíme vědět, zda má smysl. Podobně je tomu tak u výroků, které se dají označit za pravdivé či nepravdivé pouze tehdy, pokud víme, co pravdivost znamená. Pravdivost výroku závisí na tom, jestli je

---

⁶⁷ STRAWSON *Individuá*, s. 243

verifikovatelný či nikoli. Aby tedy byl výroku uznán smysl, musí být podroben verifikaci. K verifikaci dochází bezprostředně (pozorováním), ostatní výroky mají smysl pouze tehdy, když je lze na pozorovací výroky redukovat. Podle pravidel vyplývání tak lze všechny výroky redukovat na matematicko-logický konglomerát výroků báze.⁶⁸

1.5.1 Překonání metafyziky

Hlavní výtku metafyzice Carnap formuluje ve svém článku Překonání metafyziky logickou analýzou jazyka. Metafyzika jako věda ztrácí smysl, protože všechny její věty jsou pouze domnělé. Logicky jsou tedy věty utvořeny správně, smysl ale postrádají. K tomuto převratu pomohla postupně se rozvíjející logická analýza, velký důraz se připisuje empirismu a racionalismu. Důležité pro vědu má být poznání, které je nezpochybnitelné. Vývoj logiky dosáhl v počátku dvacátého století takové úrovně, aby se mohla tato nová věda postavit mylným výroky metafyziky. Přesněji řečeno, logická analýza tyto věty označuje jako pseudověty. Podle Carnapa rozlišujeme dva typy takových vět. První případ nastává, pokud se větě odhalí slovo, o kterém se nesprávně míní, že má význam. V druhé případě slova sice význam mají, ale jsou z hlediska syntaxe ve větě špatně postavena, tudíž nedávají smysl. Carnap tedy navrhuje kritéria a podmínky, podle kterých lze zjistit, zda to či ono slovo má skutečně význam, či nikoli. Následovně uvádí hned několik termínů používaných v metafyzice, které tímto „sítem“ neprošly. Podrobně ji uvádí příklady slov „princip“ a „Bůh“, dále uvádí slov mnoho dalších. Dále uvádí Carnap příklady celých pseudovět. Jako příklad mu tentokrát posloužila Heideggerova stať s názvem *Co je metafyzika?*, kde se Heidegger zabývá nicotou. Dále Carnap vyčítá metafyzikům, že si nejsou vědomi dvojznačnosti slovesa „být“, a proto ho často nesprávně užívají, a to hlavně ve smyslu existence. Tyto věty tedy nemohou obsahovat fakta, pravdy a ani nepravdy, tímto pouze vyjadřují životní pocity.⁶⁹

Mluvíme-li o Heideggerovi a jeho tázání se po „Nic“, ve své stati také poukázal na úlohu obecné logiky. Heidegger si je vědom toho, že otázka *Co je Nic?* a odpověď

---

⁶⁸ PEREGRIN, *Kapitoly z analytické filosofie*, s. 53.

⁶⁹ Srov. CARNAP, Rudolf: *Překonání metafyziky logickou analýzou jazyka*

Nic je ..., jsou v rozporu a pozbývají tak smyslu a logika je musí odsoudit. *Nic* se tedy podle logiky nemůže stát předmětem našeho myšlení.⁷⁰ Heidegger se pokouší vyřešit otázku jiným způsobem – rozumem, který je schopen tuto otázku nahlédnout jako metafyzický problém. Rozumové zkoumání tedy překračuje logiku a najít meze, do jakých se rozum dostane. Pro Carnapa by bylo vůbec prvotní položení otázky považováno za nesmyslné. Nesmíme ale u Heideggera zapomenout na to, že jeho otázka po ničem má vlastně odhalit původní otázku: *Co je metafyzika*. *Nic*, které se může člověku zjevovat skrze úzkost, člověka podněcuje k překročení jsoucna – transcendenci. Překročení jsoucna tedy umožňuje metafyzické otázky, které podle Heideggera odpovídají na otázku metafyziky celkově. „Vykročené za jsoucno se odehrává v bytování pobytu. Toto vykročení je však metafyzika sama. V tom je obsaženo: metafyzika náleží k „přirozenosti člověka“.“⁷¹

1.5.2 Carnapovo odmítnutí metafyziky

Carnap velmi přispívá do zkoumání jazyka a analytické filosofie, na druhou stranu je velmi logicko-pozitivisticky vyhraněn. To můžeme dobře pozorovat ve výše zmíněném *Překonání metafyziky*.

Na rozdíl těchto pohledů na metafyziku můžeme pozorovat rozdíl, který v polovině dvacátého století panoval. Analytické filosofie zkoumá důkladně přirozený jazyk, který je zároveň určitým předpokladem správného poznání. Jak lze pozorovat z výše uvedeného, důležitou roli hraje také logika, která pečlivě zkoumá jazyk a jeho použití. Carnap odsuzuje celou metafyzickou teorii na základě „nesmyslných“ výroků. Za tento postoj je Carnap kritizován svým kolegou Quinem, který tento analytický postup odmítá.

1.6 Willard Van Orman Quine

Willard Van Orman Quine byl absolventem filosofických a matematických studií. Jeho zájem se projevoval zejména o logiku. Jeho dílo navazuje na Carnapa, nepřebírá však jeho učení v plném rozsahu. Zprvu šlo o spolupráci, postupem času se však Quine od Carnapa myšlenkové odklání. Na Carnapovo vyjádření o

---

⁷⁰ HEIDEGGER, *Co je metafyzika?* s. 43

⁷¹ HEIDEGGER, *Co je metafyzika?* s. 65

problematických pojmech metafyziky, popisuje tyto pojmy jako *ontologie*. Tím má na mysli množinu výroků, vztahující se k určité teorii.⁷²

1.6.1 Priorita přírodních věd

Bádání po významu jazyka jako takového vede ke zkoumání samotných výroků. Logický pozitivismus je dělí na výroky *kontingentní* a *analytické*. Toto rozdělení je převzato od Kanta, nicméně ne v úplně původním kantovském smyslu. První zmíněné jsou jasná fakta přírodních věd. Analytické výroky, jejichž pravdivost či nepravdivost vychází z apriorních pojmů, které nejsou založené na zkušenosti. Mezi analytické soudy se řadí výroky filosofie, které ale jsou odmítány jako výroky o něčem, co přesahuje zkušenostní svět. Ostatní výroky, kromě těch o jazyce, jsou beze smyslu.⁷³ Mezi takovéto vědy řadí logický pozitivismus právě tradiční filosofii.

Quine ale souvislost mezi celými teoriemi a samotnými výroky neuznává. Odmítnutím výroku není třeba odmítnout celou teorii (*holismus*). Carnapovo lpění na analytičnosti přisuzuje jeho zájmu ve filosofii matematiky a nedostatek empirického obsahu.⁷⁴ Posléze se ke svému holistickému přesvědčení vyjadřuje a s odstupem a dodává, že bylo příliš silné.

Logický empirismus odmítá kategorii syntetických apriorních vět, kterou přednesl Kant. Mění ale trochu původní Kantův význam analytických výroků a říkají, že jsou pravdivé na základě významů. U Kanta šlo o uspořádání světa. Analytické pravdy jsou logické pravdy, nemusí se spoléhat na význam ze zkušenosti.

1.6.2 Zrušení analytických a syntetických výroků

Nakonec ale proti Carnapově tezi o pojmu analytičnosti vystoupil. Analytické výroky jsou podle Quina odsouzené pro to, že se navrací v kruhu zpět. Analytický výrok definujeme pomocí synonymie, která vede opět k analytickému výroku. Nebyl schopen připustit, že konvence může posloužit jako důkaz o pravdách v logických větách. Dále pak kritizuje samotné rozlišování mezi analytickými a syntetickými výroky. Odmítnutí dochází na základě pojmu „analytický“, který

---

⁷² PEREGRIN, *Úvod do metafyziky*, s. 93-94

⁷³ QUINE, *Hledání pravdy*; PEREGRIN, QUIN a jeho „logický pozitivismus“, s. 116

⁷⁴ QUINE, *Vybrané články*, Ohlédnutí za dvěma dogmaty, s. 113

nelze určit správně. Tento názor uvádí ve spise *Dvě dogmata empirismu (1951)*.⁷⁵ V tomto článku se Quine pouští do kritiky postojů Vídeňského kruhu. O prvním dogmatu jsme se již zmínili, druhým byl redukcionismus, který každý výrok vztahuje k logickým konstrukcím založených na bezprostřední zkušenosti. Dodává, že pokud odmítneme tato dogmata, padnou hranice mezi metafyzikou a přírodními vědami.⁷⁶

Dále se Quinův zájem o Kanta ukazuje ještě na pojmu „a priori“. Quine jakožto empirik nevidí v pojmu o nutnosti nic přínosného, vše pravdivé totiž pochází se empirické evidence. Zde uplatňuje princip revidovatelnosti, který formuluje tak, že *žádný výrok není imunní vůči revizi*. Tato empirická evidence světa je tedy nenapadnutelná a stejně tak výroky, které vyvstávají z pozorování.

Pro Quina je tedy řešením empirismus bez dogmat. Definiuje „soubor poznání nebo přesvědčení, ... jako člověkem rozprostřenou síť, která se dotýká zkušenosti jen svými okraji.“⁷⁷ Výroky a jejich rozlišení pojmáme čistě pragmaticky, nutné pravdivé výroky přijímáme pouze proto, že by bylo příliš obtížné je odmítnout. O pravdivosti lze dle Quina totiž mluvit jen v kontextu teorií, čímž prokazuje svou inklinaci k holistický názoru.

---

⁷⁵ QUINE, *Vybrané články*, s. 6-11

⁷⁶ QUINE, *Vybrané články*, *Dvě dogmata empirismu*, s. 82

⁷⁷ QUINE, *Vybrané články*, *Empirismus bez dogmat*, s. 102

Závěr

Práce si kladla za cíl prozkoumat pojetí metafyziky v dějinách filosofie, jak je v daném období chápán. Jak již bylo avizováno, bylo vybráno několik zástupců, kteří se věnovali pojmu *metafyzika*, a pokusila jsem se chápání tohoto pojmu přiblížit. V každém dějinném období si filosofie prochází změnami v kontextu doby, chápání pojmů a jejich výklad.

Tematicky jsou období rozdělena do jednotlivých kapitol, často však na sebe navazují a reflektují se navzájem. Jako příklad můžeme uvést střetnutí dvou různých pojetí metafyziky na půdě analytického filosofického myšlení. Ačkoli jsou Strawson, Carnap a Quine zástupci směru analytické filosofie, jejich cesty se značně odchyľují v tom, zda můžeme metafyziku považovat za vědu, či nikoliv. Pro jeden pohled analytické filosofie je pojem metafyziky pojmem velmi zásadním pro popis celé sítě sdílených významů, které jsou pro člověka nezbytné pro pochopení poznání skutečnosti. Na druhé straně se utváří názor, který popírá, že metafyzika vůbec existuje. Její smysl je v jejích argumentech a pojmech naprosto ztracen.

Zvláštním pohledem v dějinách filosofie je Aristotelovo pojetí, které od dob svého působení rozděluje společnost na své přívržence a na kritiky. Prostupuje totiž celými dějinami filosofie jako zásadní linie tradičního chápání pojmu metafyziky. U Aristotela je možné vidět první systematictější zkoumání první filosofie, která utváří základy pro další rozpracování. Zásadním bodem pro budoucí metafyziku bylo její systematizování a snaha pohlížet na ni jako na vědu, která má svůj předmět. Ať už u Aristotela budeme mluvit o první filosofii, moudrosti, teologii, o prvních příčinách nebo principech, půjde mu právě o to nejjobecnější jedno, chceme-li jsoucno anebo chceme-li podstatu.

Dostáváme se dále k pojetí pojmu metafyziky u Tomáše Akvinského. Tomáš Akvinský se pokusil spojit metafyziku, která se postupně oddělovala na teologickou vědu a tradiční aristotelské pojetí jsoucna jakožto jsoucna. Přestože Aristoteles sice také mluvil o teologii jakožto o součásti metafyziky, Tomáš se pokusil vytvořit jednotící prvek. Teologii rozlišuje rodově na tu, která je vykládána z Písma a na teologii, která je součástí filosofie.

Dále přichází Kantovo pojetí, které podrobuje metafyziku rozsáhlé kritice. Důsledkem je pochybnost, zda je možné metafyziku rozumem vůbec nahlédnout. Podle Kanta je metafyzika pouze spekulativním poznáváním, které pracuje pouze s pojmy, které jsou mimozkušennostní.

Na Kanta navazuje již moderní analytická filosofie, která se s metafyzikou vypořádává novou metodou zkoumání. Jedná se o pečlivou analýzu jazyka, která by měla vést k pravdivému poznání. Analytičtí filosofové musí tedy správně rozumět jazyku, aby bylo možné poznání skutečnosti. Strawson přichází s plánem deskriptivní metafyziky, která má skrze analýzu poznávat metafyzické pravdy.

Konečně se dostáváme k pojetí, které metafyziku jako vědu úplně odmítá. Toto odmítání metafyziku zmiňují proto, že metafyzika byla v tomto období tématem, které bylo nutné diskutovat, přestože závěrem je její odmítnutí. Následují dva analytičtí filosofové, kteří odmítají metafyziku skrze analytickou metodu. Carnap odsuzuje již samotné pojmy, které metafyziku ponechávají beze smyslu. Quine takový radikální postoj sice odmítá, přesto není s to uznat metafyziku jako vědu. Metafyzika je pro něj nedůležitou složkou poznání a není třeba ani žádné obecné pravdy hledat. Proto pro Quina neexistuje nic přesvědčivějšího, než výsledky přírodních věd.

Od tradičních hodnot se pojetí metafyziky transformovalo až do moderní filosofie. Můžeme zde vidět, jak se pojetí metafyziky rozšiřuje a zároveň se mění pohled na to, co vlastně metafyzika je. Rozdíl je patrný také v samotném předmětu a postupu zkoumání, který ukazuje, jak byla metafyzika chápána. Metafyzika prošla také obdobím kritiky, kdy bylo nutné s tímto pojmem vyrovnat tak, že byla metafyzika zbavena některých kompetencí, či jako věda odmítnuta úplně.

Abstrakt

VÁCHOVÁ, G. *Proměny pojetí metafyziky v dějinách filosofie*. České Budějovice 2017. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce Mgr. Lukáš Novák, Ph.D.

Klíčová slova: metafyzika, filosofie, dějiny filosofie, věda, Aristoteles, jsoouco, rozum, myšlení

Práce se zabývá proměnami chápání pojmu metafyzika v dějinách filosofie. Začátek tohoto zkoumání přichází s definicí Aristotelovy „první filosofie“, které je z velké části věnovaná první kapitola. V aristotelské tradici pokračuje Svatý Tomáš Akvinský, který v kontextu metafyziky zdůrazňuje pojem teologie. Druhá kapitola se věnuje novověku a kritika tradičního pojetí metafyziky z pohledu Immanuela Kanta. V další kapitole o moderní analytické filosofii si musí metafyzika obhájit svou potřebnost v kontextu nových metod zkoumání. Zásadní analytickou tezi rozvíjí Peter Frederick Strawson a jeho deskriptivní metafyzika. Analytická filosofie zahrnuje široké spektrum různých postojů k pojetí metafyziky, a tak mezi nimi nacházíme také ty, kteří se k metafyzice stavějí odmítavě. Tyto postoje jsou založené na přesvědčení o pravdivosti přírodních věd a nemožnosti uznat metafyziku a její pojmy za nesmyslné.

Abstract

Transformations of the notion of metaphysics in the history of philosophy

Key words: metaphysics, philosophy, history of philosophy, science, Aristotle, being, sense, thinking

This thesis deals with the change of understanding of term „metaphysics“ in the history of philosophy. The start of this research comes with a definition of Aristotle’s „first philosophy“ which is the first chapter dedicated mostly to. Thomas Aquinas, who emphasizes the term „theology“, is the one to continue in this tradition. Second chapter includes modern times and a criticism of traditional conception of metaphysics from perspective of Immanuel Kant. In the next chapter, metaphysics must uphold its necessity in context of new methods of research. Fundamental analytic thesis is developed by Peter Frederick Strawson and his descriptive metaphysics. Analytic philosophy includes a wide specter of different approaches to its conception and so we find among them also rejecting ones. These approaches are based on a conviction that only natural sciences are true and to admit metaphysics its importance is a nonsense.

Seznam použitých zdrojů

- ARISTOTELÉS. *Metafyzika*, 2. vyd. Praha: Petr Rezek, 2003. ISBN 80-86027-19-8
- ARISTOTELÉS. *Organon. I, Kategorie*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1958, ISBN neuvedeno
- CARNAP, R. *Překonání metafyziky logickou analýzou jazyka*, Filosofický časopis, ročník XXXIX, 1991, číslo 4
- CARNAP, R. *Význam a nevyhnutnost'*, 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 2005. ISBN 80-7149-660-X
- CARR, B. *Úvod do metafyziky*, Bratislava: Iris, 2004, ISBN 80-89018-696
- DESCARTES, R. *Meditationes de prima philosophia=Meditace o první filosofii*, 2.vyd. Praha: OIKOYMENH, 2010. ISBN 978-80-7298-427-5
- GILSON, E. *Bytí a někteří filosofové*, 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1997. ISBN 80-86005-46-1
- HEIDEGGER, M. *Co je metafyzika?*, druhé, opravené vydání, Praha: OIKOYMENH, 2006. ISBN 80-7298-167-6
- HORYNA, B. *Kant redivivus*, 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2004. ISBN 80-210-3384-3
- KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2001. ISBN 80-7298-035-1
- KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*, 2. uprav. vyd. Praha: Svoboda-Libertas, 1992. ISBN 80-205-0310-2
- MACHULA, T. (ed.) *Boží Trojice, víra, rozum a věda*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Academia, Středisko společných činností AV ČR, v. v. i. 2014. ISBN 978-80-200-2470-1 (Academia), ISBN 978-80-7394-492-6 (Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích)
- PEREGRIN, J. *Kapitoly z analytické filosofie*, 1. vyd. Praha: Filosofia, 2005. ISBN 80-7007-207-5

SCHMIDINGER, H. *Úvod do metafyziky*, 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2012. ISBN 978-80-7298-417-6

STRAWSON, P.F. *Analýza a metafyzika*, 1. vyd. Bratislava: Kalligram, spol. s.r.o., 2001, ISBN 80-7149-415-1

STRAWSON, P. F. *Individuá: esej o deskriptívnej metafyzike*, Bratislava: Iris, 1997. ISBN 80-88778-59-X

QUINE, W. V. *Vybrané články k ontológii a emistemológii*, 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2006. ISBN 80-7043-510-0

QUINE, W. V. *Hledání pravdy*, Praha: Herrmann a synové, 1994. ISBN neuvedeno

Internetové zdroje

Stanford Encyclopedia of Philosophy [online]. [cit. 5. dubna 2016]. Dostupné na <https://plato.stanford.edu/entries/strawson/>

Stanford Encyclopedia of Philosophy [online]. [cit. 5. dubna 2016]. Dostupné na <https://plato.stanford.edu/entries/metaphysics/>

Stanford Encyclopedia of Philosophy [online]. [cit. 5. dubna 2016]. Dostupné na <https://plato.stanford.edu/entries/kant/>

<http://summa.op.cz/sth.php?&A=4>

<http://www.skaut.org/ln/vyuka/materialy/ta-met.pdf>

<http://oll.libertyfund.org/people/4391>